

HÁTTÉRANYAG

Versenykorlátozó a bankközi jutalék kártyatársaságokra nézve egységes, közös banki meghatározása

A Gazdasági Versenyhivatal (GVH) a mai napon meghozta döntését a bankközi jutalék ügyében folytatott eljárásban. A versenyhatóság döntésével jogsértőnek mondta ki a magyar pénzügyintézetek azon magatartását, mellyel a Visa és a MasterCard kártyatársaságok kártyáit együttesen, azonos módon kezelve, közösen rögzítették a bankközi jutalék mértékét. E magatartás következtében torzult a kártyatársaságok közötti, valamint az elfogadói szolgáltatást nyújtó bankok közötti verseny. A GVH a Visa és MasterCard nemzetközi kártyatársaságok magatartását is jogsértőnek minősítette, mivel e társaságok biztosították a támogató kereteket a magyar bankok versenykorlátozó megállapodásának. A megállapodást eredetileg megkötő bankokat és az érintett kártyatársaságokat – a jogsértés megállapítása mellett – bírsággal sújtotta, a kártyás fizetési rendszerek piacára később belépő, a megállapodáshoz utólag csatlakozó eljárás alá vontak esetében csak jogsértést állapított meg, bírságot nem szabott ki. A GVH a hét bankra összesen 954 millió forint (Budapest Bank Zrt-re 188 millió, OTP Bank 281 millió, MKB 84 millió, CIB 91 millió, Erste 107 millió, K&H 127 millió, ING 90 millió), a két kártyatársaságra pedig 477-477 millió forint bírságot szabott ki.

A hosszú és alapos vizsgálat eredményeként megállapítható volt, hogy torzította a versenyt a kártyás fizetési rendszerek (Visa és Mastercard) piacán és az elfogadó bankok színterén, hogy az érdekelt magyar bankok - még 1996-ban - a két fő nemzetközi kártyatársaságra egységesen (azonos szinten) állapították meg a bankközi jutalék mértékét. Ezáltal nem volt esély arra, hogy a Visa és MasterCard közötti verseny e téren éreztesse hatását, ami egyben korlátozta az elfogadó bankok közötti versenyt is. A megállapodással ugyanis közvetetten befolyásolták a kereskedői díj (vagyis a kereskedő által a kártyás fizetést elfogadó banknak fizetett díj) szintjét, ami az elfogadói szolgáltatást nyújtó bankok közötti verseny egyik legfontosabb tényezője.

A két kártyatársaság együttes kezelésének versenytorzító következményei világosak annak fényében, hogy

- részben más bankok voltak tagjai az egyik, illetve a másik kártyatársaság rendszerének, ami eltérő bankközi jutalék mértékeket, illetve struktúrákat indokolhatott volna
- a MIF hiányában érvényesülő nemzetközi tranzakciókra vonatkozó kártyatársasági díjak (ún. fallback díjak) is eltérő szintűek és struktúrájúak voltak
- az 1996. augusztusi díjemelést megelőzően társaságonként némileg eltérő bankközi jutalék mértékek voltak érvényben
- a MIF megállapodás 2008. július 30-i felmondását követően is társaságonként eltérő mértékű és struktúrájú díj érvényesül.

A GVH számításai azt is egyértelműen kimutatták, hogy a MIF sok éven keresztül a kereskedői díj megállapításának bizonyos szempontból mesterséges (egyébként nem szükségszerűen létező, vagy nem ugyanolyan mértékű) küszöbét jelentette.

Egy versenykorlátozó megállapodás – még, ha célzat alapon is versenyellenes – a törvényben rögzített feltételek esetén mentesülhet a tilalom alól. Ehhez meggyőzően, a vizsgált időszak egészére kellett volna az eljárás alá vontaknak igazolni, hogy a korlátozás szükséges, a vele járó előnyök nagyobbak a hátrányoknál, és hogy a haszon tisztességes része eljut a fogyasztókhoz. A GVH nem vitatja, hogy a közösen létrehozott többoldalú megállapodások hatékonysági előnnyel járhatnak. Nem látta azonban bizonyítottnak, elsősorban a két kártyatársaság együttes kezeléséből fakadó versenytorzulás miatt, hogy a korlátozás minden időpontban feltétlenül szükséges mértéket érte el, illetve hogy a haszon megfelelő része eljutott volna a kártyabirtokosokhoz, illetve a kereskedőkhöz. Ebben közrejátszott az, hogy

- a MIF mértéke hosszú évekig változatlan maradt, miközben a piac mindkét oldala jelentősen átalakult és a költségek is csökkentek.
- egységes MIF-et alkalmaztak a betéti kártyákra és a költségesebb hitelkártyákra,
- a MIF megállapítását, illetve a későbbi módosításokat nem előzte meg költségelemzés és a piac két oldala változó szükségleteinek figyelembe vétele.

A két kártyatársaság által utólag, 2005-2006-ban készített költségtanulmányokat a GVH érdemben nem értékelte. Fontos látni, hogy kétoldalú piac esetében az egyik oldalon felszámított díjak nagyságát nem lehet pusztán az adott oldalon felmerülő költségekkel igazolni. A kétoldalú piacok lényege éppen az, hogy a keresleti és rugalmassági hatások akár jelentős mértékben is eltéríthetik a felszámított díjak mértékét az adott piacon keletkező költségek szintjétől. Meggyőzőnek tartotta továbbá a GVH a banki iratokból kiolvasható azon szándékot, hogy 2002-2004 közötti időszakban a piaci szereplők elérkezettnek látták az időt, hogy csökkentsék a MIF mértékét, illetve hogy az adott időszakban érvényesülő nemzetközi kártyatársasági (fallback) díjak jelentősen alacsonyabbak voltak.

Az elmúlt évek során az eljárás alá vontak tisztában voltak azzal, hogy

- a MIF a kereskedői díjat nagyban meghatározó közös költség lesz, amelynek kihatása van az elfogadói piacon folyó versenyre. 1999-ben a Gazdasági Minisztérium magas kereskedői díjakat kifogásoló levelére a bankok egyik válasza az volt, hogy a MIF léte, mértéke sem tesz lehetővé alacsonyabb kereskedői díjat. (Megjegyzendő, hogy az eljárás alá vont bankok egy köre korábban egy kereskedői díjat rögzítő kartellt is működtetett, ami mára elévült.);
- a bankközi jutalékot hatása miatt – önmagában, még a kártyatársaságok közötti verseny torzítása, azaz az együttes kezelésük hiányában is – az EU Bizottsága is versenykorlátozónak tartja (ami csak bizonyos feltételek esetén mentesülhet);
- együttműködésüknek lehet versenykorlátozó aspektusa, de mégsem fordultak a GVH-hoz a bankközi jutalék megállapítása kapcsán egyedi mentesítést kérni;
- a piac éretté válása egy idő után a MIF csökkentését indokolta volna (2002-2004-től mindenképpen);
- a magyar MIF megállapodás hiányában a nemzetközi kártyatársaságok alapvetően alacsonyabb szintű jutalékai érvényesültek volna Magyarországon is (különösen a betéti kártyák esetében).

A GVH szerint a két kártyatársaság versenykorlátozásban való részessége is megállapítható volt, mivel

- az általuk alkotott szabályzat tette lehetővé, hogy a bankok egymás között, akár a másik kártyatársaságra egyaránt irányadóan határozzák meg a bankközi jutalékot;
- Ugyan a két kártyatársaság arra hivatkozott, hogy együttes kezelésüket ők nem támogatták, sőt egyikük tagadta, hogy tudott volna erről, ám a GVH nem tartja üzletileg életszerűnek és ezért hihetőnek, hogy a kártyatársaságok ne tudtak volna arról, hogy a magyar bankok egységes díjat rögzítenek mindkét társaság kártyáira (ez ellen a Visa később tiltakozott is). Ez egyébként az érdeküket szolgálta, hiszen az egymás közötti verseny egyik elemét iktatta ki;
- a bankok is elismerték, hogy a kezdeti időkben a kártyatársaságok kifejezetten segítették őket, „fogták a kezüket”;
- szintén tudniuk kellett a kártyatársaságoknak arról, hogy a magyar piaci szereplők a szükséges elemzések közül költségtanulmányt sem végezve állapították meg és tartották fenn a MIF szintjét.

Az eljárás tárgyát képező, 1996-ból datálódó megállapodás a Tptv. 11. §-át annak hatályba lépésétől, 1997. január 1-től, az EK Szerződés 81. cikkét 2004. május 1-től annak felmondásáig, 2008. július 30-ig sértette.

2008. július 30-a után, a MIF megállapodás felmondását követően a két kártyatársaság más mértékben, struktúrában határozza meg a bankközi jutalékot, ami általuk is elismerten a piac fejlesztéséhez hozzájárult. (Gauder Milán, a Mastercard magyarországi ügyvezető igazgatója 2009. szeptember 18-án a következőket nyilatkozta az Inforádióknak: A díjak sok rétvén változtak, míg korábban egy egységes díj volt mindenkire, ma sokkal cizelláltabb ez pont annak elősegítése érdekében, hogy minél több kereskedő tudjon bankkártyát elfogadni, hogy a teljes kártyapiac az nőjön. Az új díjak, melyek tavaly megállapításra kerültek, ezek hozzájárultak ahhoz, hogy számos új kereskedőnél van ma már elfogadás, akár a kis összegű elfogadásoknál a budapesti taxikban nagyon terjed a kártyaelfogadás. Akár az államigazgatási szektorban már nagyon sok bejelentést hallottunk már, hogy az okmányirodáknak jövő tavasszal már megkezdődik a kártyaelfogadás, de bizonyos rendőrök autóiban is van már mobil terminál, ha netán elkapnak az autópályán, akkor már lehet így fizetni a büntetést. Ezekhez így mind hozzájárult nagyon közvetett módon az, hogy a Versenyhivatal elkezdte ezt a vizsgálatot és a kártyatársaságokhoz átkerült a díjmegállapodás joga.)

A GVH indokoltnak tartotta bírság kiszabását is azokra a szereplőkre, akik tevékenyen részt vettek a versenytorzító megállapodás létrehozásában, tekintettel arra, hogy a megállapodás a versenytársak közötti kapcsolatot érintett, annak kifejezetten versenykorlátozó célja is volt, és hogy hosszú ideig érezte hatását.

Ennek viszonyítási alapjául a 2004-2007 években országosan kifizetett bankközi jutalék jogcímen az összes kibocsátó banknál befolyt teljes összeget vette, már csak azért is, mert ezen időszakról vált egyértelművé, hogy a MIF mértékén változtatni kellett volna.

A bírságösszegek megállapításánál a GVH figyelembe vette az érintett bankok 1996-os és mai piaci súlyát egyaránt.

Jelentős enyhítő körülményekként tekintettel volt a GVH arra, hogy az eljárás alá vontak

- maguk is felismerték, hogy a MIF mértékén változtatni kellett volna
- az eljárás együttműködő magatartást tanúsítottak, így például a jogsértés feltárását, a történeti eseményeket pontosabban megvilágító, saját versenyjogi felelősségük megállapításához szükséges iratokat maguk szolgáltatták

- az eljárás megindulását követően tevékenyen együttműködtek, jelentős anyagi terhet jelentő kötelezettségvállalási javaslatot dolgoztak ki
- a megállapodás egyes elemeiről tudomással bírtak állami szervek
- részben hasonló megállapodásokat az EU Bizottság ezidáig nem sújtotta bírsággal.

A két kártyatársaság esetében ugyanezen, az enyhítő körülmények fényében csökkentett összeget szabta ki bírságként a GVH.

MIF szótár

A négy- vagy ötszereplős kártyás fizetési rendszer

A négyoldalúnak nevezett kártyás fizetési rendszerekben nagy számú kártyabirtokos és az adott rendszer kártyáját elfogadó kereskedő, a velük kapcsolatban álló bank(bankok) és egyfajta „rendszergazdaként” az adott kártyatársaság vesz részt. A kártyabirtokos a kibocsátó banktól szerzi be a kártyáját (tipikusan attól, amelyik folyószámláját vezeti – hitelkártya esetén nem kell folyószámlát fenntartani adott banknál). A kereskedők az elfogadó bank közreműködése révén fogadják a kártyás fizetést, e célból POS (kártyalehúzó) terminált használnak. Mind a kibocsátó, mind az elfogadó bank (különbéle jogcímeiken) díjbevételekhez jut ügyfeleitől. A rendszert működtető kártyatársaság (esetünkben a MasterCard és a Visa), amely a rendszer kevésbé látható ötödik szereplője, díjbevételekre tesz szert a kibocsátó és elfogadó bankoktól, miközben szerződéses kapcsolatban sem a kereskedőkkel, sem a kártyabirtokosokkal nem áll. A kártyatársaságok működtetik azt a rendszert (egyfajta központi „clearing house”-ként), amely a kibocsátó és az elfogadó bank közötti elszámolást, végső soron a fizetési tranzakció lebonyolítását lehetővé teszi.

Kétoldalú piac

A kétoldalú (vagy többoldalú) piac alatt azt a piacszerkezetet kell érteni, amikor egy összetett piac egyik oldalának árazási döntései befolyásolják egy kapcsolódó piac keresleti viszonyait (a kereslet mennyiségét), ami viszont visszahat az eredeti piac keresletére (a kereslet mennyiségére). Például újságok (olvasók/hirdetők) vagy egyes szórakozóhelyeken megfigyelhető ingyenes női belépés (férfiak/nők) jó példa arra, hogy az üzleti modell akár ingyenessé is teheti az egyik oldal részvételét; annak költségét egészében a „másik oldalra csoportosított” bevétellel fedezve. Az ingyenes újság költségeit az olvasottságra alapozott reklámbevételek fedezik, az ingyenes női belépés pedig általában a férfiak számára teszi vonzóbbá a klubot, akik így nagyobb számban hajlandók magasabb belépőt fizetni. Mindkét piaci oldal tagjai érdekeltek azon szereplők számosságában, akikkel adott esetben „tranzakcióra” léphetnek: az ingyenes újságban reklámozó az olvasottságban érdekelt, az olvasóknak pedig hasznos az információ.

A bankkártyás fizetés szintén kétoldalú üzletként jellemezhető. A kártyarendszerekre vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy a tranzakció során a kártyabirtokosi és a kereskedői oldalon fizetett díjak megfelelő meghatározása révén növelhető a tranzakciók száma. Ennek oka, hogy a két piaci oldal között keresztirányú pozitív externáliák hatnak: egyrészt egy kártyabirtokos akkor ítéli hasznosnak a bankkártyát, ha azt a kereskedők széles körben fogadják el, másrészt egy kereskedő hajlandósága a kártya elfogadására megnő, ha a vásárlók nagyobb része használja a kártyát. Tehát mindkét oldal számára vonzóbb a szolgáltatás, ha „a másik oldalon” nő a használók száma.

A két oldal keresletének „kiegyensúlyozására”, a költségek megosztására szolgálhat a bankközi jutalék. Ugyanakkor, kétoldalú piac esetében az egyik oldalon felszámított díjak nagyságát nem lehet pusztán az adott oldalon felmerülő költségekkel igazolni.

Bankközi jutalék és kereskedői díj

A kártyával való fizetés esetén az elfogadó bank elektronikusan kapcsolatba lép a kibocsátó bankkal, mely ellenőrzi, hogy a tranzakciót fedezi-e a számlán hozzáférhető összeg (és más kritériumokat, pl. kártya érvényességét). Ha igen, akkor jóváhagyja a tranzakciót és átküldi a tranzakciós összeget, csökkentve azt bankközi jutalék összegével. Az elfogadó bank a tranzakciót érvényesnek tekinti, és jóváírja a tranzakciós összeget a kereskedő számláján, miután levonta abból a kereskedői jutalék (MSC, merchant service charge) összegét. A kereskedői díj összege elfogadó bankonként, illetve kereskedőnként eltérő. A bankközi jutalék a kereskedői díj egyik legfontosabb komponensét alkotja, annak szintje alá - profitorientált bankot feltételezve - a kereskedői díj csak kivételesen kerülhet).

IF és MIF

A kártyatársaságok szabályzata szerint a tranzakciók után bankközi jutalék (interchange fee, IF) fizetendő. Ennek mértéke elvileg lehet negatív is (ekkor a kibocsátó bank fizet az elfogadónak), nulla is (senki nem fizet senkinek), de az tipikusan mégis pozitív, általában százalékosan meghatározott mértéket ölt (azaz az elfogadó bank fizet a kibocsátó banknak). Pozitív IF esetén a tranzakcióval járó költségekhez végső soron jelentősebb mértékben a kereskedő járul hozzá, nem pedig a kártyabirtokos.

Azt a bankközi jutalékot, amit az adott ország bankjai közösen, többoldalúan – nem pedig a kártyatársaság egyoldalúan - állapítanak meg, MIF-nek (multilateral interchange fee) nevezzük.

A MasterCard szabályzata szerint például a hazai tagbankok legalább 75%-a által megállapított díj (MIF) mindaddig érvényben marad, amíg azt a MasterCard vagy a tagbankok felül nem vizsgálják azt. Ilyen külön bankközi megállapodás hiányában a MasterCard intra-regionális (jelen esetünkben az „intra-EGT fallback interchange”) díjai, illetőleg ennek hiányában az inter-regionális díjak érvényesülnek. Hasonló „fallback” mechanizmus érvényesül a Visa rendszerében is.

On us és on others tranzakciók

A magyar piacon sok esetben ugyanaz a bank áll kapcsolatban a kereskedővel, mint a nála vásárló fogyasztóval. Az ilyen, ún. „on us” ügyletek után nem kerül felszámításra bankközi jutalék. Bankközi jutalékot csak az ún. „on others tranzakcióknál kell fizetni. Ebből adódóan azok a bankok, akik elfogadóként jelentős számban bankkártyát is kibocsátanak, nagyobb mozgástérrel rendelkeznek a kereskedőkkel folytatott jutalék-tárgyaláson.

EU Bizottság bankközi jutalékot érintő beavatkozásai

87/13/EGK határozat, Belga Bankszövetség. Nem kártyás fizetési piachoz kötődően ugyan, de hasonló többoldalú bankközi jutalék megállapodást mondott ki a Bizottság versenykorlátozónak, de a bankok kérelmére azt mentesítette a tilalom alól.

87/103/EGK határozat, Olasz Bankszövetség (ABI); számos banki megállapodást és ajánlást vizsgálta Bizottság, egy részükben az ármegállapítási szabadság korlátozódása miatt megállapította a versenykorlátozást, de egyben mentességet is adott 1994-ig.

89/512/EGK határozat, Holland bankok: Számos banki megállapodást és ajánlást vizsgálta Bizottság, egy részükben az ármegállapítási szabadság korlátozódása miatt megállapította a versenykorlátozást, de egyben mentességet is adott 1998-ig.

Bizottsági közlemény, 1995. A Bizottság közleményt adott ki a határon átnyúló átutalások EK versenyszabályok szerinti megítéléséről. E szerint a kétoldalúan meghatározott bankközi jutalék főszabályként nem versenykorlátozó. A többoldalú bankközi díjra vonatkozó megállapodás viszont a 81. cikk (1) bekezdése alá tartozó versenykorlátozás, mert jelentős mértékben korlátozza a bankokat önálló díjpolitika kialakításában. E korlátozó hatás csekélyé válhat, ha a kártyás fizetési rendszerek közötti verseny erős, feltéve, hogy a versengő rendszer sem hasonló MIF-re épül. A feltételek teljesülése esetén nem kizárt a MIF megállapodás tilalom alóli mentesülése.

Visa II. határozat, 2002. július 24. A Bizottság a Visa intra-regionális MIF rendszere kapcsán megállapította (*Visa II*), hogy az az EKSz. 81. cikk (1) bekezdése alá esik, de azt ugyanezen cikk (3) bekezdése alapján öt évre, bizonyos feltételekkel egyedi mentesítésben részesítette. Feltétel volt például, hogy fokozatosan csökkentenie kell a díjat. Ennek maximumát három olyan szolgáltatással járó költség együttes szintjén húzta meg, amely szolgáltatásokat a Visa kibocsátó bankok az elfogadó bankokon keresztül közvetetten nyújtanak a kereskedők részére (tranzakció feldolgozás, fizetési garancia és ingyenes hitelperiódus). A Visa-nak meg kellett továbbá engednie a tagbankok számára, hogy azok a kereskedők előtt felfedjék a MIF mértékét és az előbbi három költségelem arányát.

MasterCard határozat, 2007. december 19. A Bizottság határozatában 1992. május 22-től kezdődően az EKSz. 81. cikkébe ütközőnek mondta ki a MasterCard EGT-n belül érvényesülő „fallback interchange” díját, mivel azzal lényegében meghatározta a kereskedők által az elfogadó bankoknak fizetett díj küszöbét. A mentesülési érveket elutasította. A határozat bírósági felülvizsgálata folyamatban van.

Jelenleg **több más EU tagállam** versenyhatósága előtt van folyamatban a kártyás fizetési rendszerekben alkalmazott bankközi jutalékot érintő eljárás. Az EU Bizottság kifogásközlő nyilatkozatot küldött a Visa-nak is, miután annak korábbi mentessége lejárt.